

244

A magyar újságírás történetének egyik nevezetes dátuma 1841. január 2. Száznegyven évvel ezelőtt ezen a napon jelent meg a Pesti Hírlap első száma. A nemzeti átalakulás érdeke határozta meg a lap jellegét, témáit és stílusát. Az új és nemegyszer szokatlan hangvételű időszaki hírlap felrázta és állásfoglalásra készítette a magyar politikai életet.

Már az újság születésének körülményei is különlegesek. A lapengedély birtokosa Landerer Lajos, aki az időben könyvkiadó és nyomdász Pestben. Landerer odaadó híve volt a bécsi udvarnak, és egy korántsem tisztességes „hivatal” is betöltött. Bizalmas kapcsolatban állt a titkosrendőrséggel. Annál meglepőbb, hogy Kossuth Lajost kérte fel, vállalja el a lap szerkesztését.

Miként volt lehetséges, hogy ez az össze nem illő párosítás a leghaladóbb, a legtisztességesebb, a közvéleményt nyíltan és korrekt módon tájékoztató, más folyóiratokra és újságokra nagy hatást kifejtő, nyílt politikai véleményt hangoztató újságot teremtett meg? Egyszerű a magyarázat. Amikor 1840 decemberének utolsó napjaiban Landerer megkereste Kossuth Lajost, és felkérte, hogy vállalja el a lapszerkesztést, akkor nem mint tisztességes laptulajdonos tett ajánlatot. Kossuth (visszaemlékezése szerint) figyelmeztette Landerert, hogy alig több mint fél éve nyerte vissza szabadságát, és a neve „...bizonyos helyeken nem a legjobb ajánló...” Landerer megnyugtatta, hogy Bécsben már „mindent elintézt”. A nyomdász csak annyiban nem mondott igazat, hogy nem ő intézte el... Egyszerűen utasítást kapott Kossuth szerepeltetésére.

A hatalom birtokosai természetesen nem úgy gondolták el fondorlatos tervüket, ahogy az megvalósult. Amikor a rafinált észjárású Metternich nagy titokban utasította Landerert, hogy ajánlja fel a szerkesztői állást Kossuthnak, az volt az elsődleges célja, hogy „a vitorlából kifogják a szelet”, s a cenzúra szárnyai alá vonják a „legfőbb felbujtót”. Az osztrák külpolitikai élet vezetője úgy képzelte, hogy a Törvényhatósági Tudósítások szerkesztéséért és terjesztéséért, továbbá egy „feltételezett” politikai összeesküvés gyanújáért három évre bebörtönözött Kossuth eléggé megpuhult, könnyű lesz féken tartani. S Meszlényi Terézszel tervezett házassága arra fogja ösztönözni, hogy állását féltve majd „...ő is elismeri a cenzúrát, s elveivel ellentétbe jó.”

Rosszul mérték fel Kossuth Lajos jellemét és politikai képességeit. Őt nem törte meg a háromévi börtönbüntetés. A reformellenzék vezetőinek többsége egyet-

értett azzal, hogy Kossuth legyen a Pesti Hírlap szerkesztője.

Az első számban (1841. Télihó 2.) Landerer Lajos olyan lap megindítását ígéri, amely a közkívánságnak megfelelő „...e' szándékomnak fényesb tanúságát nem adhatnám, mint az által hogy a' szerkesztés vezérlésére Kossuth Lajos urat kértem meg.”

Kossuth beköszöntője rövid és velős. Ígéri, úgy igyekszik végezni a tevékenységét, hogy az időszaki sajtó körébe beilleszkedjék „...egy nemzet életében több színvegyület s' több árnyéklat van, és egymás mellett mindennük megfér.” A célkitűzése: „...a' nemzet életének hű tükré legyen... és szabad tért nyisson az észnek, értelemnek, jóakaratsnak... előkészítsék a' napnak nagy kérdéseit... mit és mikint.” Mindezek megvalósítása etikájára épül: „...annyit minden esetre nagy önérzettel bátran elmondhatunk miképen szennyes érdekek vezetni soha nem fognak, meggyőződésünk nem lesz eladó!...” A beköszöntő zárómondata: „S most a' dologra.”

Valóban az következett — és nem is akármilyen „dolog” —, amire Kossuth beköszöntő szavát adta. Már az első számok után kétségbeesve kér-

Kossuth Lajos az 1840-es évek elején

DIÓSZEGI GYÖRGY

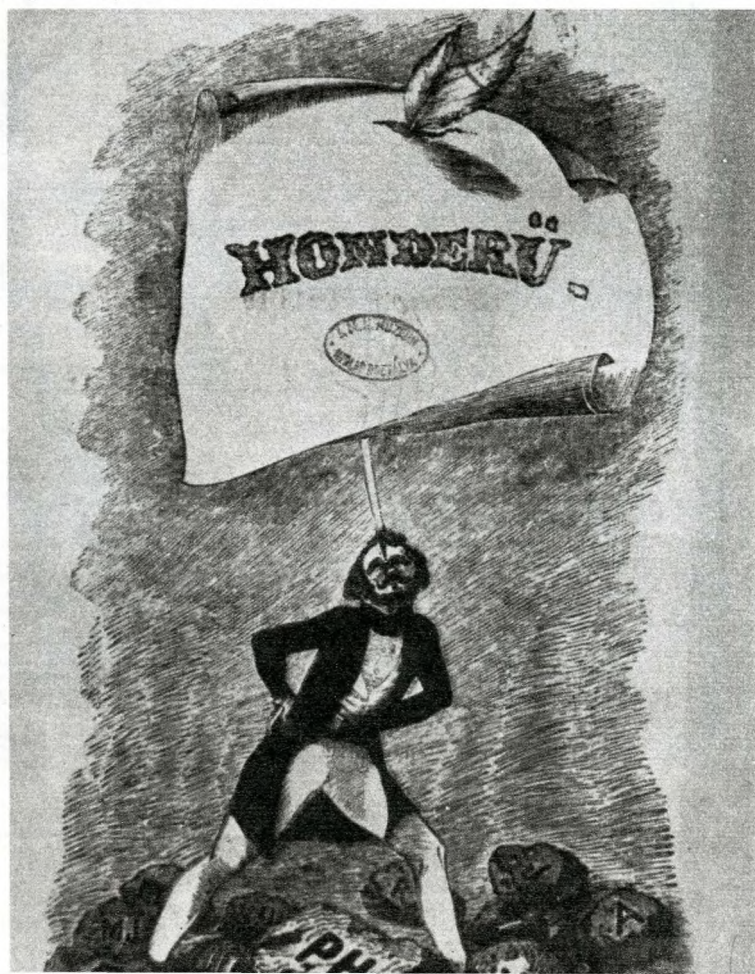
„S most a' dologra”

Ingadozó „journalista”. Egykorú karikatúra a Honderűben

dezte a nádor: hogyan volt lehetséges az ő tudta nélkül a Pesti Hírlaphoz szerkesztőt (és még hozzá egy ismert izgatót) kijelölni. Az államtanács is tárgyalta az ügyet, de sokra nem jutottak. Kellemetlen és feltűnő lett volna a friss lapot betiltani. Miközben a hatóságok azon voltak, hogy elhárítsák magukról a felelősséget, a Pesti Hírlap felrázta „a' nemzetet”.

Kossuth honosította meg a magyar hírlapírásban a véleményformálás új formáját, a vezércikket. Ezt a formát olyan tartalommal töltötte meg, amely mindenkihez szólt, mondanivalója mindenkit érdekelt.

A hírlap második számának vezércikkében (*Pénzszűke*) pénzgazdálkodási és a mai értelemben vett költségvetési gondokat boncolgat. Az okos befektetéseknek mindenki hasznát látja, ilyenkor nem lehet tétovázni. A példája szerint, „amire szükséges hogy legyen pénz, arra lennie kell”, az nem halasztható addig, amíg — úgy mond — „pénz lesz”, mert hasonlattal élve, úgy járunk mint „...az a'

„S most a' dologra”

olly sok nemzeti remény csatlakozik, az újabbkori nemes irányról hajdan-kori ferdeségekre ne tévedezzenek.”

Harcot indít a mértéktelen ivászat ellen. A cikk címe: *Pálinkamirigy*. Tudni kell, hogy a régies értelmezésű mirigy szó járványra, kóros terjedésre utal: „...bármennyire jövedelmezők legyenek is a pálinkafőzőházak, mi mégis a' pálinkát átkok közé számítjuk, amellyek a' népen igen nyomasztóan fekszenek”.

Természetesen az ország életére legdöntőbb és legfontosabb a Hírlap gazdasági és politikai állásfoglalása. Az újság nem egy tekintetben az 1848-as forradalom előkészítője, a gazdasági fejlődés és az iparosodási folyamat serkentője, az ésszerű társadalmi változás tervezője.

A második szám egyik cikkét Almási Balogh Pál írta, címe: *Fel-szólítás egy hasznos ismereteket terjesztő társaság ügyében*. Ebben elsősorban angol példa alapján javasolja egy közművelődéssel foglalkozó társaság felállítását Széles körű vita bontakozott ki. Szóba került az Ipar-egyesület megvalósításának terve. Jól ismert Kossuthnak „a' műipar” fejlesztése érdekében kifejtett tevékenysége és áldozatos munkája. Még az anyagi áldozatoktól sem riadt vissza: a fogsága alatt részére gyűjtött pénz nagy részét önzetlenül felajánlotta az iparfejlesztő kezdeményezések céljaira. Minden cikkében alapvető gondolat: a magyar ipar majd megváltoztatja a mezőgazdaságot, sőt, a társadalmi viszonyok alakulására is kihat. Összeköti az iparfejlődést a szabad föld gondolatával és a céhek eltörlésével. Ez utóbbinak megvalósítása, mint írja, óvatosságot igényel, ezért csak lassan lehet megoldást találni rá. Az ipartelepítésnek feudális akadályai vannak, kevés a képzett munkás, a hitel hiánya miatt nincs elég vállalkozó. Később, (1843-ban) lehetőséget ad, hogy iparosok és kereskedők is kifejthessék a véleményüket. Ennek egyik példája a *Műiparunk akadályai* című, 1843. október 22-i vezércikk, melyet Valeró Antal gyáros és kereskedő írt a második iparkiallítás után.

Angliát tartja követendő példának, ahol olyan törvényeket hoznak, amelyek elősegítik az ipar fejlődését. Ott a szakértők népes tábora hasznos tanácsokat ad, míg hazánkban a nemesség és „a' magas arisztokrácia” hozzá a törvényeket. Nekünk ala-

csony az ipari műveltségünk, tehát rossz a törvényalkotásunk is. Nem csupán általánosságokat említ. A fel-emelkedés előfeltételeit a következőkben látja:

— Ne csak nemes ember vehessen földet, legyen szabad a föld!

— Ne csupán a külföldi (elsősorban osztrák) kapjon kedvezményes hitelt, hanem a magyar vállalkozó is.

— Kevés a munkáskéz és még kevesebb a képzett munkás, ezért gondot kell fordítani megfelelő tanodák létesítésére;

És mindenekelőtt: „Törvényt a' tisztességes polgárnak”.

Kossuth jól látta, az iparfejlesztés létkérdés. „Nemzetek iparirányát geographiai helyzet, népesség, népjellem 's ezekkel rokon körülmények határozzák meg”. Nekünk is be kell illeszkednünk az egymással kereskedő s kölcsönösen hasznot elérő nemzetek sorába. Nyíltan kimondja, éppen ez a kölcsönösség és egyenlőség hiányzik az osztrákokkal való kapcsolatunkból.

A legsúlyosabb gondok közé tartoznak a még mindig nyomasztó úrbéri viszonyok. A Pesti Hírlap első számai már ösztönzik a különböző megoldást kereső szerzőket. Kossuth teljesen egyetért ifj. Bezerédj Istvánnak ebben a témakörben kifejtett gondolataival. A 13. számban arról ír, hogy érdemes keresni az önkéntes örökváltás megoldását, mert — úgymond — sehol a világon nem lehetett ennek a törvényszerű változásnak gátat vetni és a legkülönbözőbb megoldásokkal szüntették meg a túlhaladott feudális állapotokat. Előbb-utóbb kötelező lesz az örökváltás, ezt mutatják a történelmi példák is; „...szívre kezünk Urain! hisszük e, hogy mi kikerülhetjük?”. Buzdítja a földesurakat, hogy mielőbb és minél nagyobb számban éljenek a törvény adta lehetőséggel, és önként kössenek örökváltás-szerződéseket.

A Pesti Hírlap sikerét jól érzékeltek a példányszámok. Az első félév 60 előfizetővel indult, a második félévben már 500 helybeli és csaknem négyezer vidéki előfizető rendel meg az újságot. A Hírlap hamarosan a legnagyobb példányszámú újság lesz.

Az első félév cikkei erősen hatottak a közvéleményre. Az érdeklődés-kielégítésére elhatározza a szerkesztőség az addig megjelent számok újbóli (második) kiadását. Ritka eset még az egyetemes újságkiadás törté-

Metszetek a korabeli Pestről

netében is. A siker kétségtelenül Kossuth nevéhez fűződik. Ezért nem meglepő, hogy a támadások is elsősorban őt érik. Sok oldalról kapja, így kerül szembe Landererrel, kinek nehezen viseli el „szennyves piszkosságát”, s levélben is figyelmezteti, ha

nem hagy fel rágalmozási hadjáratával, akkor kénytelen lesz bírósághoz fordulni.

Érlelődik Kossuth Lajos megváltása a Pesti Hírlaptól. 1844. április 11-i (342. szám) Szer-

Nemzeti viselet egykorú divatképeken

PESTI DIVATLAP.

kesztői változás című cikkében írja: „Honi's külföldi lapok olly sokat foglalatostkodtak már a' Pesti Hírlap szerkesztősége körüli változással, hogy elvégre csakugyan magamnak is nyilatkoznom kell; június végével a' Pesti Hírlappal minden viszonyom

tökéletesen megszűnik.” A változás okairól nem beszél, legalábbis addig, amíg „...erre fel nem hívatom...”. Valószínű, hogy vegyes érzések között adja fel szerkesztői állását, mert arról is ír, hogy a hírlapírói pályáról nem szándékozik teljességgel lelépni.

Nemzeti divatkönyv
a' Pesti Divatlaphoz.

Hortváry Venczel magyar főpróhásztor Terenzich Wien és Kossuth
Lajos Samuel németországi tábornok és a Magyarországi

Méltán büszke az elért eredményekre, ezért fordul a közönséghez. „...valljon a' Pesti Hírlap iránti részvét a' lap nevének 's kiadójának, vagy pedig eddigi szerkesztője igyekezetének volt e gyűnmölse.”

A következő számban már a lap kiadó-tulajdonosa, Landerer Lajos is „megszólal”, és közli, hogy Szalay László lesz az új szerkesztő.

Az 1844. június 30-i számba Kossuth *A szerkesztő búcsúszava* címmel vezércikket ír. Visszatekint az elmúlt három és fél év nehézségeire; a zaklatásokra, a szűkkeblűsége, a haszonlesésre, a hiúságra, s az emlékezet engesztelő tükréből feledni akarja ezeket, inkább „a' pártfogás emlékezet” marad meg benne, melyet ennyi ellenséggel szemközt „polgártársaimmal tapasztalék; 's a' hála — 's a' áldozatkészség, melly köszönetül keblem dagasztja.”

Célja egyetértéssel találkozott. „És e' cél: szabadság 's alkotmányos jog minden magyarnak; nemzeti jólét, melly a' szabadság gyökereiből hajtson, közös teherviselés különbség nélkül, 's az alkotmányos szabadság közös élvezete, azon organikus formák kifejtése 's a' népképviselőt kelleihez idomulása...”

Büszke, hogy nem szegte meg esküjét: a hírlap szerkesztői munkája nyitott könyv. Öntudattal vallja: „...a lelkiismeret tisztasága az övé!” Versenyre hívja ki a legerősebbet is, nem jutalomért, nem dicsőségért, hanem „a' közjóért”.

„S most isten velük. Szerencsés találkozásig!”

Az 1844. július 4-i számban Landerer ismét *Az olvasóhoz* fordul: „... úgy hiszem, kedves dolgot cselekedtem az olvasó közönségnek midőn Szalay László urat ezen lap szerkesztésére megkértem.” „... hazafüi szíves indulataiba...” ajánlja.

Szalay beköszöntője mértéktartó és udvarias. Jól érzékelhetően kicseng belőle, hogy tisztában van nehéz feladatával: „... szerkesztő képében fellépni, nehéz feladás, nehéz kivált Kossuth mellett vagy után, és azon közönség előtt, melly benne a magyar politica'i journalistica alapítóját, az ország egyik legfényesebb kapacitását tiszteli — méltán.”

Programját is megadja „... a' haladás ügye egyes részeiben néha más irányban is műveltessek, terjesztessék, mint minőben az a' Hírlap által eddiglan műveltetett, terjesztetett.”

Ő is szeretné revízió alá vétetni az alkotmány sok pontját, de más megközelítésből, mint ahogyan azt Kossuth tette. Bízik benne, hogy az ő és Kossuth további tevékenysége a közügy érdekében fog történni „... azon egy zászló alatt küzdvén, egyben másban mindenünk más-más kiindulási pontot választ magának.”

A Pesti Hírlap valóban más kiindulópontot választ. Harcos és radikális hangvétele megváltozik, csendesebb, elmélkedőbb lesz. Elméleti alapokra építő, óvatosan ellenzéki újsággá alakul át. Bár továbbra is megmarad a legolvasottabb újságnak, népszerűségéből sokat veszít. Az egymást váltó szerkesztők a kor neves személyiségeit nyerik meg cikkíróknak, de a Kossuth-féle Pesti Hírlap mozgósító hatását nem sikerül többé elérni.

A szabadságharc idején a megbékélés, „a kölcsönös megértés” érdekében mozgósít, majd miundinkább a forradalmi érdekek visszahúzó erejeként lép fel. Hatásának ellensúlyozására 1848. július 1-én megjelenik a *Kossuth Hírlapja* című újság. Kossuth Lajos mérlegeli a helyzetet, és nyíltan beszél a haza gondjairól. Az első szám vezércikke minden belső és külső ellenhatással szemben mozgósít: „Legyünk készen a küzdelemre!”

A míg Kossuth kezében volt a Pesti Hírlap, addig megvalósult a „S most a' dologra” mozgósító jelszó. Az olvasókat szembesítette a valósággal, utalt a változtatások szükségességére, és útmutatást adott a megoldás módjára. Minden alkalmat megragadott, hogy „a' közönség” tájékozott legyen a kor szakszavainak lényeges kérdéseiben, sőt, a jövő képét felvázoló, a fejlődés irányát megmutató gondolatébresztő cikkek hosszú sorát írta. Nagy felelősségtudattal. Elgondolásait a belső reform, az új társadalom érdekében „a szabad föld, szabad ember” alapelvre építi; és a „semmit rólunk nélkülünk” kiindulópontot választja a nemzeti önrendelkezés megvalósításához. Józanul értékeli a nemzeti ipar fejlődésének kezdő lépéseit, hiszen ez önbizalmat adhat az országnak: a politikai függetlenség az ipari függetlenség nélkül „nem egyéb, mint ábránd”. Társadalombírálatja szigorú. Amikor „a' társaság életmozgalmai” vizsgálja, elkeseredetten beszél a hazai elmaradottságról. Minden írásának végső célja, hogy a polgári nemzeti reform eszméjét tudatosítsa, és az eljövendő nagy változást, „a' napnak nagy kérdéseit” előkészítse.

Miután a Pesti Hírlap szerkesztését elveszik tőle, és új lapengedélyezési kérelmét is elutasítják, a legkülönbözőbb területeken töretlen hittel folytatja munkáját „a' közjóért”. Az 1848-as esztendő forradalmi hangulata fölviillantotta a nemzeti átalakulás lehetőségét, elérkezett a „mit és mikint” cselekvés ideje. 1848 júliusában Kossuth felismerte, hogy a belső és külső erők veszélyeztetik a magyar nép szabadságtörekvését és a nemzet felemelkedését. Nem volt más lehetősége, mint hogy a nemzetet új jelszóval mozgósítsa: „Legyünk készen a küzdelemre!”